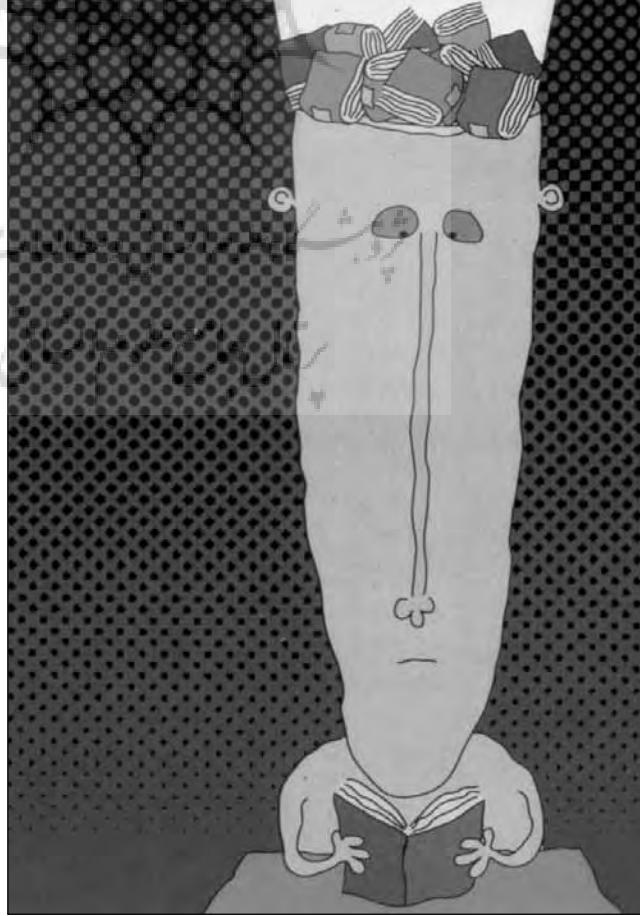

روند نوین ادبیات کودک ترکیه

شهرلا انتظاریان

جمهوری ترکیه، در سال ۱۹۲۳ میلادی بنا شد و در پی آن، اصلاحات مهمی در سطح جامعه انجام گرفت. از جمله در سال ۱۹۲۸، خط و الفای رایج تغییر یافت و در یک روز پاییزی، ترک‌ها که از خواب بیدار شدند تمامی علائم، پول و روزنامه‌ها را با نوشته‌های لاتینی یافتند. بنابراین، در دهه بعد کمتر کتاب تازه‌ای نوشته شد و بیشتر فعالیت‌ها صرف انتقال کارهای موجود به خط جدید گردید.

یک دهه و اندی بعد (در دهه ۱۹۴۰)، چوشن ادبیات کودک به اوج خود رسید. تعداد زیادی کتاب نوشته و یا به زبان ترکی ترجمه شد. در خلال جنگ دوم جهانی، برای دسترسی آسان‌تر عموم به کتاب، چاپ‌های ارزان قیمت منتشر گردید. انتیتوهای هم‌جون جمعیت حمایت از کودکان، شروع به انتشار مجموعه کتاب‌هایی برای کودکان کردند و برای نخستین بار، کتاب‌های کودکان پیش دبستانی توصیه گردید. پس از اتمام جنگ، در اوخر دهه ۱۹۴۰، گرایش به قصه‌های عامیانه افزایش یافت و آن سال‌ها در این حوزه؛ پریارتر از همیشه بوده است. به عنوان مثال، افلاطون جم گونوی (۱۸۹۶-۱۹۸۱) (Eflatun Cem Guney)، مشغول بازنویسی قصه‌ها شد که به چاپ مجموعه آثار وی در سال ۱۹۴۸ منجر گردید. داستان‌های وی بر پایه فرهنگ مردمی است، ولی بیشترین مخاطبان آن را کودکان تشکیل می‌دهند. علاوه بر او، پرتو نیلی بوراتاو (Pertev Naili Boratav) (۱۹۰۷-۱۹۹۸) و همکارانش در دانشگاه آنکارا، در حدود ۳۰۰۰ قصه عامیانه موثق را جمع‌آوری و طبقه‌بندی کردند.

(Boratav, Turk Folkloru Tarihcese:

Ankara: Uzluk Basimevi, ۱۹۴۲).

مجلات نیز به موازات کتاب‌ها وارد بازار شدند. برادران دوگان (Dogan kardes)، یکی از بهترین مجلات کودکان ترک، در سال ۱۹۴۵ شروع به کار کرد. هدف این مجله، نه کسب سود، بلکه برقراری ارتباطی دوستانه با کودکان بود و تأثیر بهسازی در ارتقای سطح مطالعه آنها داشت و کانونی شد تا کودکان اشعار، نامه‌ها و تصاویر خود را برای چاپ به آن جا ارسال دارند. خوانندگان می‌توانند در شماره‌های نخست این مجله اشعار، داستان‌ها و نقاشی‌های کودکانی را پیدا کنند که امروز نویسنده‌گان و یا تصویرگرانی مشهورند.

پس از جنگ جهانی دوم، تحصیل امری ضروری محسوب گردید و در سراسر ترکیه، دولت به ساخت مدرسه اقدام کرد. اولین نسل آموزگارانی که در جمهوری جدید کار خود را آغاز کردند، بیش از آن

که به کتاب‌های درسی تمایل داشته باشند، مشتاق ترغیب کودکان به خواندن کتاب و آوردن نشریات ادواری به کلاس‌های درس بودند. سال‌های دهه ۱۹۵۰، در مقایسه با سال‌های قبل از آن، دوران وفور کتاب‌های غیردادستانی و در عین حال، دوران رکود ادبیات کودک بود. در این سال‌ها، نظام آموزشی ترکیه، با این هدف که نظام رافعال تر سازد، از مشی اروپای کلاسیک فاصله گرفت و به الگوی آمریکای مدرن روی آورد. این مسئله با تجهیز کلاس‌های درس به وسائل کمک آموزشی همراه بود. سال‌های دهه ۱۹۶۰، سال‌های پیوستن بسیاری از زنان به نیروی کار و اشتغال آن‌ها در خارج از خانه‌های شان بود. با افزایش استغال مادران، علاقه به مخاطبان پیش از دیستانی افزایش یافت.

سپس در قانون اساسی سال ۱۹۶۱، برای مراکز نگهداری کودکان، تمهیلات نگهداری از کودکان در کارخانه‌ها، کودکستان‌ها و مهدکودک‌ها قوانینی تصویب شد. از این رو با دیگر کتاب‌های کودکان رونق یافت.

در سال‌های دهه ۱۹۷۰، علاقه به کتاب‌های کودکان ادامه یافت و تلاش‌های فراوانی صورت گرفت تا نویسندهای ترک، به نوشتن آثاری برای کودکان تشویق شوند. در سمینار کتاب‌های کودکان در استانبول، فهرستی پیشنهادی درخصوص مضمون، زبان، چاپ، جلد، حقوق انحصاری آثار و توزیع آنها ارائه گردید. مشروح این موارد، توسط مرال آپی (Meral Alpay) و رابرت آنگر (Robert Anhegger)، در کتاب Cocuk kitablari (children's Literature, children's book: Istanbul: cem Kayinevi، ۱۹۷۵) آمده است.

دو گرددہمایی بن‌المللی در سال‌های ۱۹۷۹ و ۱۹۸۰ برگزار شد و علاوه بر این‌ها در سال ۱۹۷۷، در زمینه ادبیات کودک دو اثر مهم منتشر گردید:

K.Demiray's Aciklamali Cocuk Edebiyatı
Antologisi: (Anthology of children's
Istanbul: Inkilap ve Aka
kitablari kol. sti) literature:
F.Oguzkan's Yerli ve Yabancı
Yazarlardan Cocuk Edebiyatı
(Children's Literature by writers from
Turkey and abroad: Ankara: Kadioglu
Matbaasi)

سال‌های دهه ۱۹۷۰، دوران تنشی‌های سیاسی بود. در این دوره به خصوص در سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۰ ادبیات کاملاً صورت سیاسی گرفت و وارد چالش‌های سیاسی چپ و راست گردید. برخی از نویسندهای مشهور وارد حوزه ادبیات کودک شدند و به تأثیف آثار ارزشمندی دست زدند. نزیه مربیج (Nezihe Meric)، الکو تمیر (Ulku Tamer)، متولد ۱۹۳۷-۱۹۹۵ (Aziz Nesin) (Rifat Ilgaz ۱۹۱۵-۱۹۹۳)، برای ارتقای آگاهی‌های اجتماعی، داستان‌هایی نوشتند. به هر شکل، بعدها سیاست‌زدگی به کتاب‌های کودکان نیز راه یافت. این طور به نظر می‌رسید که نویسندهای چندان اهمیتی برای ویژگی‌های مخاطبان خود قائل

وضعيت کنونی

از جمله اقدامات مهمی که در گسترش ادبیات کودک کشور ترکیه نقش مثبت داشته، موردنویجه قرار گرفتن آن در دانشکده‌های تربیت معلم بوده است. رشته ادبیات کودکان و خرد کتاب برای کتابخانه‌های کودکان و برگزاری مسابقاتی به منظور تشویق نویسندهای و تصویرگران خلاق توسط وزارت فرهنگ.

قيمتی قابل قبول برای کودکان است.
علاوه بر این‌ها وزارت فرهنگ، مؤسسه‌های انتشاراتی، شهرداری‌ها و برخی بانک‌ها، به طور مرتبت مسابقاتی برای کتاب‌های کودکان برگزار می‌کنند و دو نهاد ویژه نیز برای ارتقای ادبیات کودک تأسیس شده است: بخش YIBBY ترکیه و انجمن محققان کتاب‌های کودکان (CIKEDAD) و بالاخره این که سه نشریه هفتگی که به بررسی کتاب‌ها اختصاص دارند، در حال حاضر به طور مرتبت به نقد و بررسی کتاب‌های کودکان می‌پردازند.

چنان‌چه به بازار فعلی کتاب‌های کودکان نظری بیفکنیم، نویسندهای و تصویرگران تازه‌های خواهیم دید. ناشران دست‌نوشته‌های فراوانی برای انتخاب دارند، ولی تبراز کتاب‌هایی که در سال منتشر می‌شوند، همچنان پایین مانده است. در سال حدود ۲۶۵ عنوان کتاب تازه، به اضافه تعداد کمی کتاب تجدید چاپ یافته منتشر می‌شود و فروش کند صورت می‌گیرد. در واقع، فروش ۲۰۰ نسخه از هر کتاب در مدت دو سال، نتیجه خوبی

در ترکیه اخیراً به کتاب‌های مخصوص کودکان

نپا توجه شده است. گرچه فروش
کتاب‌های مخصوص این سنین،
قابل مقایسه با غرب نیست،
فروش غیرمنتظره تعداد کتاب‌های
فاقد متن، کتاب‌های جلد سخت
و داستان‌های ساده، موجب
خشندودی ناشران ترک
شده است

(Miow: Istanbul: Esin Yayinevi, ۱۹۹۹) به بیان داستانی صرفاً تصویری می‌پردازد. کتاب‌های شمارشی و الفبایی بسیار متداول گشته است و اکنون کتاب‌هایی در زمینه کار و فعالیت نیز وجود دارد. بالاخره این که کتاب‌های آموزش خواندن که به کودکان خواندن و نوشتن می‌آموزند نیز موجود است.

دو شاعر بر جسته برای کودکان شعر می‌سرایند: فاضل حسنی دگلارکا (Fazil Husnu Daglarca) با مجموعه‌ای به نام انگشت میانی (Middle finger: Istanbul: Dogan K: Tap, ۱۹۹۹) بخش‌های مختلف دنیا می‌پردازد و یا لواج اورال (Yalvac ural)، با کتاب زنگ کوچک در گوشم (The little bell in my ear:cologne:nel Yayinevi, ۱۹۸۶) که سبکی غیرجذی و جالب دارد.

پس از زلزله سال ۱۹۹۹ که بیش از ۱۵۰۰۰ کشته داد، کتب مربوط به زلزله هم مورد توجه خاص واقع شده است. این کتاب، هم راهکارهای عملی در مقابله با زلزله ارائه می‌دهند و هم داستان‌هایی را شامل می‌شود Depreme Baris ile (ما برای زمین لرزه Hazirlanıyoruz) Gulcin Alpoge's (Jstanbul: ACEV Yayineri, ۲۰۰۰)، درباره انجام آماده‌ایم (Serpil Ural، ۲۰۰۰)، نویسنده و تصویرگری است که غالباً درباره محیط زیست و راهنمایی کارهایی است که پیش و پس از وقوع زلزله باید انجام داد. سریل اورال (Serpil Ural)، نویسنده و تصویرگری است که غالباً درباره محیط زیست و راهنمایی کودکان در حفاظت از محیط زیست می‌نویسی.

داستان‌های عامیانه و قصه‌های پریان بازنویسی شده، بسیار نزدیک به صورت اولیه، خود هستند، ولی تعداد کمی داستان عامیانه هم وجود دارد که با زمان حاضر تطبیق یافته است. به نظر می‌رسد که داستان‌های عامیانه، در کشورهای جنوب شرقی اروپا، از متداول‌ترین گونه‌های ادبی باشد، ولی اغلب با فضا و تخیل امروزی ترکیب شده‌اند. در حالی که بیشتر قصه‌های پریان ترکیه، هنوز در همان فضای خیالی سنتی و پریانی گذشته سیر می‌کنند.

داستان‌های مخصوص نوجوانان هنوز نوپاست و تعداد کمی از نویسنده‌گان برای این گروه می‌نویسند. البته آثار بسیاری از این نویسنده‌گان را در قفسه‌ها می‌بینیم؛ مانند ایک انگان (Ipek Ongun) که مجموعه داستان‌هایی برای دختران دارد. داستان‌های نوجوانان، به طور عمده به عشق می‌پردازند و تعدادی نیز به مسائلی همچون خشونت و سوءاستفاده جنسی و... در خلال سال‌های دهه نود، آثار برخی از نویسنده‌گان و تصویرگران ترک، در خارج از کشور منتشر شده و تلاش‌هایی برای تشریک مساعی در فرهنگ‌های مختلف صورت گرفته است. برای مثال، جان گوکنیل (Can Goknil) که نویسنده و تصویرگر کودکان پیش‌دستانی است، کتابی با عنوان همسایه‌ی گربه‌ها دارد که در هلند و ایالات متحده چاپ شده است (High/Scope Michigan: Feridun Oral)، فریدون اورال (Nazan Erkmen)، نازان ارکمن (Nazan Yalvc Ural)، از دیگر نویسنده‌گانی هستند که چهره‌های بین‌المللی دارند.

به نظر می‌رسد که ادبیات کودک در ترکیه به مرز بلوغ خود رسیده است. کاری که در حال حاضر ضرورت انجام آن برای ادبیات کودک حس می‌گردد، داشتن مرکزی برای تحقیق پژوهش‌های بین فرهنگی است؛ جایی که مناسب با کارهای صورت گرفته در دانشگاه‌ها باشد.

پی‌نوشت:

. ۱ Gulcin Alpoge مدرس زبان و ادبیات کودک در دانشگاه باسفروس (Bosphorus) است. وی دکترای خود در رشته روان‌شناسی زبان را از دانشگاه استانبول گرفته و بیست و شش کتاب منتشر نموده است.

محسوب می‌شود. البته کاتالوگ‌ها بیانگر تیرازی معادل ۳۴۰۰-۳۳۰۰ نسخه از کتاب‌های کودکانند (اردوگان، دست‌نوشته‌های چاپ نشده سال ۱۹۹۳)، ولی بسیاری از این آثار ترجمه و تعدادی عنوانی تکراری است. برای مثال، پینوکیو توسط هفده مؤسسه انتشاراتی مختلف چاپ گردیده است.

رونده تألیف: سبک‌ها و گونه‌ها

با نگاهی به ۲۵۲ عنوان کتاب توصیه شده توسط برسان (از میان حدوداً ۳۵۰ جلد کتابی که در سال‌های ۱۹۹۹-۲۰۰۰، برای اولین بار چاپ شده‌اند) درمی‌باشیم که داستان کوتاه، به مراتب بیشترین گونه منتشر شده در ادبیات کودک بوده است. کتاب‌های تصویری، رمان‌ها و قصه‌های عامیانه، به یک نسبت پس از آن می‌آیند. شعر هم در جایگاه سوم قرار دارد. داستان‌های فانتزی که گونه جدیدتری به حساب می‌آید و داستان‌های علمی در مکان چهارم قرار دارند. آثاری از سایر گونه‌ها (نایاش نامه، زندگی نامه و خاطره) کمتر موجودند. در مقایسه با دهه قبل، هیچ تغییر چشمگیری در روند تألیف دیده نمی‌شود، ولی تغییری تدریجی، به خصوص در شکل ظاهر و فیزیک کتاب‌ها قابل رویت است. اکثر کتاب‌های کودکان هنوز جلد کاغذی دارند، اما با کاغذهای مرغوب‌تر چاپ می‌شوند و تعدادی هم از جلدی‌ها سخت و زیبا برخوردارند و البته تغییرات محتوایی نیز مشهود است.

اخیراً داستان‌های زیادی از زبان اول شخص منتشر می‌گردد، ولی هنوز سبکی پسندیده محسوب نمی‌شود؛ زیرا با آموزه‌های سنتی نویسنده‌گانی همچون کمال الدین توغسون (Kamalettin Tugcu) (۱۹۰۲-۹۶) که اثر برای کودکان نوشته است و اکثر آنان هنوز هم پرطوفدارند، تناسب ندارد.

گولتن دایی اوکلو (Gulten Dayioglu)، به دلیل داستان‌هایی که برای نوجوانان نوشته و در آن‌ها سختی‌ها و کشمکش‌های زندگی را به تصویر کشیده است، شهرت دارد. هم‌چنین لحن آموزشی کتاب‌ها تغییر یافته است و کتاب‌ها می‌کوشند شکل واقعی زندگی کودکان را به تصویر بکشند و مشکلات واقعی‌شان را تحلیل کنند. برای مثال مظفر ایزگو (Muzaffar Izgu)، ضمن آن که درباره مضاملاً اجتماعی می‌نویسد، توانایی خنداندن کودکان را نیز دارد. در آثار الون پکتاش (Elvan Pektas) و سویم اک (Sevim Ak) که در دهه ۱۹۸۰ انتشار کارهای خود را آغاز کردهند، قدرت تخیل فراوانی به چشم می‌خورد. سویم اک مخاطبانش را با شوخ‌طبعی هوشمندانه سرگرم می‌سازد، طرفداران شوخ‌طبعی، امروزه بیش از گذشته است.

در حال حاضر، بیشترین عنوانین کتاب‌های جلد مقوایی، کتاب‌های تصویری‌اند. به عنوان مثال، Gurmens Sikirdagin Cingiragi (Asyel) (Istanbul: Mavi bulut, ۱۹۹۴) ماری که با دمش سوت می‌زد، داستان ماری است که دوست دارد صدای دم خودش را بشنود، ولی چون این مسئله موجب وحشت بقیه می‌گردد، او تنها و غمگین می‌ماند. او با یاد گرفتن موسیقی، تبییل به موزیسینی خوشبخت می‌گردد و صاحب دوستانی می‌شود. از سال ۱۹۹۲ تا امروز، کتاب‌های تصویری بسیار مورد استقبال عامه قرار گرفته‌اند؛ از هنگامی که وزارت آموزش، سرانجام به مسئله ضروری تشکیل کودکستان در مدارس دولتی تن داد. در حال حاضر از میان چندین ناشری که فقط به انتشار ادبیات کودک می‌پردازند، تنها یک ناشر به نام Ucanbalik، اقدام به چاپ آثار نویسنده‌گان ترک و آن هم اغلب از نوع تصویری می‌کند.

در ترکیه اخیراً به کتاب‌های مخصوص کودکان نویا توجه شده است. گرچه فروش کتاب‌های مخصوص این سنین، قابل مقایسه با غرب نیست، فروش غیرمنتظره تعداد کتاب‌های فاقد متن، کتاب‌های جلد سخت و داستان‌های ساده، موجب خشنودی ناشران ترک شده است.

(Umit Tgmel's Ben bir Cizgiyim: Ankara: Kok Yayıncılık ۱۹۹۶) (من یک خط هستم) بیانگر آن است که چگونه یک خط ساده می‌تواند تبدیل به اندام و نقاشی گردد. *Tulin Tankut's Miyav*